

ROLA TATUAŻU W ŻYCIU PSYCHICZNYM CZŁOWIEKA

Klaudia Jabłońska¹

THE ROLE OF THE TATTOO IN HUMAN MENTAL LIFE

Summary. Tattooing is currently one of the most popular forms of body modification. It involves the insertion of pigment under the skin according to a predetermined pattern. This procedure represents a significant interference with one's own skin, which seems to be not indifferent to the individual's psychological world. For many years, psychological research on the population of people with tattoos has focused on finding links between tattooing and the occurrence of psychopathology. Nowadays, the positive significance of tattoos is emphasised and it is argued that they are not indicative of an individual's psychological deficits. The aim of this article is to present the current understanding of tattooing and to propose contemporary psychological functions that tattoos may have.

Key words: tattoo, body, psychological functions of tattooing, mental health

Wprowadzenie

Tatuowanie ciała to niejednoznaczne zjawisko społeczne, kulturowe oraz psychiczne. Badane było na kanwie licznych dyscyplin naukowych (Kosut, 2006; Swami, 2011; Samadelli i in., 2015; Deter-Wolf i in., 2016; Snopek, 2018) w celu odkrycia motywów oraz funkcji, jakie pełniło w życiu ludzi. Początek istnienia praktyki tatuowania datuje się na okres prehistoryczny, co potwierdzają doniesienia badaczy, którzy zetknęli się z wytatuowanym ciałem człowieka, pochodzącym z ok. 3250 r. p.n.e. (Kosut, 2006; Samadelli i in., 2015). Świadczy to o tym, że tatuaż towarzyszy cywilizacji ludzkiej już od dawna, jednak wskazuje się, że to XX w. stał się momentem zwiększonego zainteresowania powyższą formą modyfikowania ciała (Ory, 2020).

¹ Katedra Psychoterapii i Psychologii Zdrowia, Instytut Psychologii, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II (Department of Psychotherapy and Health Psychology, Institute of Psychology, The John Paul II Catholic University of Lublin), ORCID: 0000-0002-8049-5802.

Adres do korespondencji: Klaudia Jabłońska,
e-mail: klaudia.jablonska@kul.pl

W latach 90. ludzie zaczęli częściej tatuować swoje ciała, niezależnie od różnic w zakresie wykształcenia, statusu materialnego, płci (Snopek, 2018). Zmiana ta zaszła za sprawą popularyzacji zabiegów przekształcania ciała w mediach oraz większego przyzwolenia społecznego (Kjeldgaard, Bengtsson, 2005). W 2017 r. tatuaże posiadało aż 8% osób w Polsce (CBOS, 2017), co świadczy o tym, że osoby z taką formą modyfikacji ciała stanowią coraz bardziej wyróżniającą się grupę na tle społeczeństwa.

W przeszłości tatuaż kojarzony był głównie z kulturą więzienną (Snopek, 2018), bądź występowaniem zakłóceń w zakresie zdrowia psychicznego. Pierwsze badania psychologiczne na populacji osób z tatuażami wykazywały związek między posiadaniem tatuaży a różnego rodzaju zaburzeniami psychicznymi, np. uzależnieniem od substancji psychoaktywnych, zaburzeniami osobowości, zaburzeniami zachowania (Ferguson-Rayport, Griffith, Strauss, 1955; Taylor, 1968; Howell, Payne, Roe, 1971; Buhrich, Morris, 1982; Kim, 1991; Carroll i in., 2002; Brooks i in., 2003).

Współcześni badacze dowodzą, że tatuowanie może prowadzić do pozytywnych zmian osobowych jak wzrost samooceny (Cipolletta, Faccio, Berardi, 2010; Swami, 2011; Mun, Janigo, Johnson, 2012). Wskazują również, że osoby dokonujące modyfikacji ciała nie różnią się znacząco od osób, które ich nie posiadają, szczególnie w przypadku takich cech jak agresja, która w przeszłości była przypisywana osobom z tatuażami (Swami i in., 2015, 2016).

Niniejszy artykuł stanowi refleksję nad dotychczasowymi doniesieniami dotyczącymi funkcji, jakie pełni tatuaż, z szczególnym uwzględnieniem funkcji psychologicznych. Na początku przedstawiony zostanie kontekst kulturowy tatuowania oraz funkcje, które zostały wyłonione przez badaczy wywodzących się z różnych dyscyplin naukowych. Następnie zaprezentowane zostaną dawne oraz współczesne badania psychologiczne nad populacją osób tatuujących się, które dzielą się z jednej strony na te, które donoszą o (1) korzyściach płynących z tatuowania, z drugiej na te, które wskazują, że (2) tatuowanie może świadczyć o trudnościach emocjonalnych. Ostatni element stanowi synteza i próba wyklarowania współczesnych psychologicznych funkcji tatuażu.

Funkcje i znaczenia tatuażu

Tatuowanie to jedna z form modyfikowania ciała, polegająca na wprowadzeniu do skóry właściwiej tuszu o dowolnej barwie, w celu pozostawienia na nim określonego wcześniej wzoru. Termin *tatuaż* wprowadził do kultury europejskiej podróżnik James Cook, który odbywał podróże do Oceanii, gdzie słowo to było odpowiednikiem samońskiego terminu *tatau* (Jelski, 1993).

Badacze pierwszych odkrytych na świecie tatuaży wykazali, że ich charakter oraz sposób ułożenia na ciele miał pełnić funkcję medyczną. Wskazywało na to nanoszenie tatuaży na okolice stawów i kręgosłupa, gdzie znajdowały się zmiany zwyrodnieniowe (Samadelli i in., 2015). Inne odkrycie archeologiczne stanowiło

ciało mężczyzny z czasów predynastycznego Egiptu, na którym znajdował się tatuaż z motywem byka, który w tamtym rejonie i okresie historycznym symbolizował płodność, co świadczy o funkcji symboliczno-magicznej tatuażu. Snopek (2018) wskazuje, że tatuaże z obszaru Teb miały funkcje biograficzne – na mumiach z tamtejszych rejonów odkryto tatuaże ze wzorami symbolizującymi narodziny dzieci i śmierć bliskich. W starożytnych zapiskach Herodota można odnaleźć informacje o tym, że w przypadku populacji basenu Morza Śródziemnego tatuaże dały informacje o statusie społecznym oraz zwyczajnie zdobiły ciało (Jelski, 1993; Snopek, 2018).

W okresie wojennym tatuaże były zjawiskiem charakterystycznym dla żołnierzy walczących na wojnie, stanowiły one m.in. o tym, po jakiej stronie konfliktu jest żołnierz, bądź odwoływały się do wyznawanych przez niego wartości (Szaszkiewicz, 1997). Tatuaże były również traktowane jako sztuka, szczególnie w momencie, od kiedy zaczęli je wykonywać przedstawiciele klas wyższych (Snopek, 2018). Później posiadanie tatuaży przypisywano głównie niższym klasom społecznym, ale również buntownikom i osobom identyfikującym się z kulturą rocka (Fisher, 2002). W latach 80. XX w. tatuaż stanowił przede wszystkim wyraz poglądów politycznych i charakteryzował ludzi przeciwnych konserwatywnym wartościom (Pitts, 2000).

W zależności od okresu historycznego oraz rejonu świata tatuaże pełniły różne funkcje w życiu ludzi i ulegały ciągłym przemianom. Badacze zjawiska tatuowania na podstawie wszystkich dotychczasowych znaczeń próbowali dokonać klasyfikacji, która kategoryzowałaby tatuaże w zależności od pełnionych przez nie funkcji. Wydaje się, że jednej z najbardziej uniwersalnych klasyfikacji dokonał Szaszkiewicz (1997), który wyróżnił następujące funkcje tatuażu:

- magiczno-religijna – tatuaż ma chronić przed niebezpieczeństwami, przyjmuje funkcję amuletu ochronnego, w zależności od wyznania może stanowić ciągły punkt odniesienia do ważnych dla siebie wartości religijnych;
- militarna – tatuaż wskazuje, po jakiej stronie konfliktu osoba się opowiada, świadczy o posiadanym stopniu bądź przedstawia motywy batalistyczne;
- socjalna – tatuaż świadczy o pozycji w społeczeństwie, o przynależności do konkretnej grupy bądź mówi o statusie cywilnym;
- seksualna – tatuaż ma pobudzać erotycznie, ukazuje uzyskanie dojrzałości płciowej;
- estetyczna – tatuaż stanowi ozdobę ciała;
- represyjno-ostrzegawcza – tatuaż to znak identyfikacyjny więźniów bądź niebezpiecznych uciekinierów;
- patriotyczna – tatuaż pokazuje uwielbienie ojczyzny bądź jest protestem przeciwko opresyjnej władzy;
- psychologiczna – tatuaż stanowi o postawach, uczuciach, zdolnościach, zainteresowaniach osoby, może też przypominać o istotnych wydarzeniach;
- profilaktyczna – tatuaż mówi np. o grupie krwi po to, by przyspieszyć interwencję medyczną w razie wypadku.

Kluczowa z punktu widzenia niniejszego artykułu jest funkcja psychologiczna. Klonowska i in. (2017) w badaniach nad znaczeniem tatuowania wykazali, że głównymi motywami tej praktyki jest uatrakcyjnienie siebie (50%), wyrażenie swojej indywidualności (40%), zainteresowanie tatuażami (39%) oraz wyrażenie swoich emocji (28%). Powyższe motywy nakładają się na funkcję psychologiczną tatuażu i wskazują, że tatuaż może stanowić wyraz emocji, indywidualności, a co ważne, nie pełni jedynie funkcji dekoracyjnej. Jednak aby odnieść się do psychologicznego znaczenia tatuażu, należałoby przyrzeć się badaniom populacji osób z tatuażami.

Psychologiczne badania nad zjawiskiem tatuowania

Dawne badania

Dawne badania nad zjawiskiem tatuowania wiążą tatuaże najczęściej z występowaniem trudności w zakresie zdrowia psychicznego. Jedne z pierwszych przeprowadził Coureaud (1925, za: Ferguson-Rayport, Griffith, Strauss, 1955), zbadał 300 francuskich marynarzy posiadających tatuaże. Stwierdził, że jest to grupa o rysie psychopatologicznym, ze względu na występujący wśród nich homoseksualizm i zaburzenia zachowania (w tamtym czasie homoseksualizm nie był uznawany za normę). Podobnie Kramish (1953, za: Ferguson-Rayport, Griffith, Strauss, 1955), badając dużą liczbę mężczyzn posiadających tatuaże, stwierdził u większości z nich występowanie zaburzeń neuropsychiatrycznych. Ferguson-Rayport, Griffith i Strauss (1955) w swoich badaniach uznali, że na podstawie konkretnych tatuaży można dokonywać diagnozy trudności, z którymi zmagają się pacjenci z zaburzeniami osobowości. Wskazali, że u osób o rysie schizofrenicznym charakterystyczne było przypisywanie tatuażom magicznej mocy, w przypadku innych zaburzeń osobowości tatuaże mogły stanowić o wewnętrznych konfliktach tych osób i być próbą zaspokajania intrapsychicznych potrzeb. W innych badaniach wykazano, że 34,2% z 781 mężczyzn posiadających tatuaże miało bliźny po samo-okaleczeniach. Wielu z nich uzyskało wysokie wyniki w pozycjach dotyczących psychopatii oraz schizofrenii, co wskazywało na występowanie zaburzeń emocjonalnych (Kim, 1991).

Jedną ze specyficznych grup badanych stanowiła populacja osób skazanych (Taylor, 1968; Howell, Payne, Roe, 1971; Harry, 1987). Taylor (1968) badał grupę młodych dziewcząt dokonujących przestępstw i stwierdził, że dziewczęta z wieloma tatuażami były bardziej agresywne i mniej chętne do podejmowania działań resocjalizacyjnych. Howell, Payne i Roe (1971) wykazali, że skazani z tatuażami charakteryzowali się większą liczbą cech dezintegracji psychicznej, impulsywności, wrogości oraz represyjności. Mieli niższe wykształcenie, nadużywali substancji psychoaktywnych, częściej naruszali reguły obowiązujące w zakładzie karnym, nie przestrzegali zasad zwolnienia warunkowego oraz posiadali kartotekę przestępczą

od najmłodszych lat. Harry (1987) wykazał, że przestępcy z tatuażami częściej nadużywali substancji psychoaktywnych oraz dokonywali samookaleczeń. W innych badaniach (Manuel, Retzlaff, 2002) stwierdzono, że tatuaże posiadają najczęściej skazani o typie osobowości antyspołecznej, sadystycznej, negatywistycznej i pogranicznej, a zespoły kliniczne, które najczęściej z nimi współwystępują, to mania, nadużywanie narkotyków oraz PTSD.

Oprócz doniesień dotyczących występowania zaburzeń osobowości u osób z tatuażami, część badań wskazuje na występowanie u nich trudności związanych z nadużywaniem substancji psychoaktywnych (Buhrich, Morris, 1982; Raspa, Cusack, 1990). Problem ten można zauważyć szczególnie w badaniach adolescentów. W jednym z nich wykazano, że 1/3 adolescentów z modyfikacjami ciała sięgała po substancje psychoaktywne (Brooks i in., 2003). Carroll i in. (2002) stwierdzili, że młodzież z tatuażami oraz kolczykami częściej i w większym stopniu podejmowała zachowania ryzykowne. Występowało u nich eksperymentowanie z narkotykami, używanie twardych narkotyków oraz wczesna aktywność seksualna.

Powyższe wyniki wskazują, że tatuaż mógł być rozumiany jako nienormalna forma modyfikowania ciała, mogąca stanowić marker występowania trudności psychicznych osób, które się jej poddawały. W ten sposób tatuowanie rozumiał Favazza (1996, 1998), który przyjął, że tatuaże można zaklasyfikować do kulturowo akceptowanej formy samouszkodzeń, sugerując tym, że tatuowanie stanowi jedną z form autoagresji. Niniejszy sposób rozumienia fenomenu tatuowania rezonuje również w niektórych współczesnych publikacjach, jednak należy pamiętać, że dawne badania były prowadzone na specyficznych grupach badanych jak skazani czy pacjenci psychiatryczni, a stosowana metodologia oraz normy, którymi się kierowano, budzą wiele wątpliwości.

Gittleson, Wallen i Dawson-Butterworth (1969) porównywali w swoich badaniach grupę pacjentów psychiatrycznych z tatuażami i bez nich. Jedno z zastrzeżeń nasuwających się w przypadku tego badania stanowi liczebność grupy. Porównań dokonywano między grupą 33 osób z tatuażami oraz 185 – bez tatuaży, co stanowi dużą dysproporcję.

Inne badanie (Kim, 1991), prowadzone wśród młodych mężczyzn z tatuażami podczas rekrutacji do wojska, wykazało istotnie wyższe wyniki na skalach klinicznych (szczególnie w skali psychopatii i schizofrenii) przy użyciu testu MMPI. Co ważne, grupa składała się z 2178 badanych, przy czym do tego badania włączono 212 mężczyzn z tatuażami, co nie zostało do końca wyjaśnione. Istotny jest również czas prowadzonych badań, rekrutacja odbywała się w latach 1978–1981, co wskazuje na konieczność zastosowania testu MMPI, który w tamtym okresie był krytykowany m.in. z powodu heterogeniczności skal klinicznych, a jego restandaryzacja została opublikowana w 1989 r. (Butcher i in., 1989).

Słabość metodologii dawnych badań wiązała się głównie z używaniem niedopasowanych narzędzi oraz włączaniem do badań niereprezentatywnych grup. Za istotne uchybienia można uznać brak kontroli nad zmiennymi, które mogły wpły-

wać na wyniki badań, np. liczba posiadanych tatuaży, kolor skóry, współwystępowanie schorzeń o podłożu fizycznym czy sposób doświadczania swojego ciała.

Analizując dawne badania, należy wziąć pod uwagę czas ich prowadzenia oraz obowiązujące wtedy normy kulturowe. Współcześnie na tatuaże decyduje się znacząca część społeczeństwa, ze względu na duże przyzwolenie społeczne. W przeszłości ingerencja w ciało budziła większy niepokój oraz sprzeciw, a tatuaże kojarzone były ze specyficznymi grupami społecznymi (np. skazanymi).

Współczesne badania nad zjawiskiem tatuowania

Współcześni badacze zjawiska tatuowania skupiali się głównie na określaniu charakterystyk osobowościowych osób z tatuażami (Drews, Allison, Probst, 2000; Frederick, Bradley, 2000; Forbes, 2001; Roberti, Storch, Bravata, 2004; Nathanson, Paulhus, Williams, 2006; Stirn, Hinz, Brähler, 2006; Swami i in., 2015, 2016; Hong, Lee, 2017; Kertzman i in., 2019). Forbes (2001) porównywał w swoich badaniach studentów z modyfikacjami ciała (kolczyki, tatuaże) i bez nich. Wykazał, że wystąpiło między nimi niewiele różnic w zakresie cech osobowości. Posiadanie modyfikacji ciała wiązało się jedynie z mniejszym konformizmem. W innych badaniach (Hong, Lee, 2017) wykazano, że nie ma istotnej różnicy w samoocenie osób z modyfikacjami ciała i bez nich, osoby z modyfikacjami charakteryzowały się wyższą skłonnością do poszukiwania doznań i podejmowania zachowań ryzykownych. Inne badania (Roberti, Storch, Bravata, 2004) udowodniły, że tatuowanie ciała wśród młodych osób wiązało się z poszukiwaniem wrażeń. Drews, Allison i Probst (2000) wykazali, że wytatuowani studenci oceniali siebie jako osoby bardziej odważne, kreatywne, artystyczne, indywidualistyczne i ryzykowne niż osoby bez tatuaży.

Swami i in. (2016) wskazali, że nie ma znaczących różnic w profilach osobowościowych osób z tatuażami i bez nich, szczególnie w zakresie impulsywności i skłonności do podejmowania ryzyka. Co prawda osoby z tatuażami wykazywały większą impulsywność motoryczną, jednak różnice okazały się bardzo niewielkie. W innych badaniach (Swami i in., 2015) wykazano, że osoby z tatuażami charakteryzują się większą agresją werbalną, złością oraz reaktywnym buntem niż osoby bez tatuaży. Jednak siła efektów dla wszystkich istotnych różnic była niewielka, co wskazywałoby na to, że osoby z tatuażami nie różnią się znacząco od tych bez tatuaży.

Część badań skupiała się na samoocenie i tożsamości osób z tatuażami (Atkinson, Young, 2001; Mun, Janigo, Johnson, 2012). Jedne z nich (Mun, Janigo, Johnson, 2012) wskazały, że w przypadku 82% osób z tatuażami istniał silny związek między posiadaniem tatuażu a self. Osoby z tatuażami charakteryzowały się wysokim poziomem poczucia jedności ze swoim ciałem. Inne badania wykazały, że osoby te charakteryzują się spójnym poczuciem tożsamości i pozytywną samooceną (Cipolletta, Faccio, Berardi, 2010). W badaniach Swami (2011) osoby po zrobieniu tatuażu

charakteryzowało większe zadowolenie ze swojego ciała, wyższa samoocena oraz poczucie wyjątkowości.

We współczesnych doniesieniach badawczych pojawiają się wzmianki o negatywnych korelatach tatuowania. W jednym z badań (Nathanson, Paulhus, Williams, 2006) wskazano, że istotnymi predyktorami modyfikowania ciała mogą być otwartość na doświadczenia, subkliniczna psychopatia i niska samoocena. Potwierdzono również, że posiadanie tatuaży wiąże się z częstszym sięganiem po alkohol, marihuanę oraz z mniejszym konformizmem. W innym badaniu wykazano, że kobiety posiadające tatuaże miały niższą samoocenę oraz częściej sięgały po tytoń niż te, które ich nie posiadały (Kertzman i in., 2019).

Niektórzy badacze twierdzą, że tatuowanie ciała może być jedną z form autodestrukcji, a przez to próbą samoleczenia. Stirn i Möller (2013) porównują modyfikowanie ciała zarówno do zachowań autoagresywnych, jak i autoterapii. Z jednej strony tatuaże naruszają strukturę ciała, ale jednocześnie pomagają w radzeniu sobie z traumatycznymi doświadczeniami. W jednym z badań Stirn i in. (2011) badani z doświadczeniami nadużyć seksualnych raportowali, że poprzez modyfikowanie ciała chcieli przezwyciężyć trudne doświadczenia. Do podobnego wniosku doszli Liu i Lester (2012), którzy odkryli, że doświadczenie przemocy fizycznej, seksualnej i psychicznej oraz zaniedbania emocjonalne były istotnie związane z posiadaniem kolczyków, tatuaży, skaryfikacji. Inne badania wskazują, że 27% badanych z tatuażami samookaleczało się w dzieciństwie (Stirn, Hinz, 2008). Niniejsze doniesienia wskazują, że część osób tatuujących się mogłaby w ten sposób regulować swoje doświadczenia emocjonalne.

Tatuaż normatywny czy nienormatywny?

Z powyższego przeglądu wynika, że istnieje wiele niejednoznacznych wniosków płynących z badań populacji osób tatuujących się. Jedne z nich wskazują na związek tatuowania z występowaniem zakłóceń emocjonalnych (Ferguson-Rayport, Griffith, Strauss, 1955; Taylor, 1968; Howell, Payne, Roe, 1971; Buhrich, Morris, 1982; Harry, 1987; Raspa, Cusack, 1990; Kim, 1991; Carroll i in., 2002; Manuel, Retzlaff, 2002; Roberts, Ryan, 2002; Brooks i in., 2003; Nathanson, Paulhus, Williams, 2006; Stirn, Hinz, 2008; Kertzman i in., 2019), inne świadczą o tym, że tatuowanie można traktować jako pozytywną zmianę, wzmacniającą poczucie integralności siebie oraz powodującą wzrost samooceny (Cipolletta, Faccio, Berardi, 2010; Swami, 2011; Mun, Janigo, Johnson, 2012; Swami i in., 2015, 2016). Wydaje się, że oba stanowiska niosą istotne wnioski a redukcja tatuazu do ewentualnego markera zaburzeń psychicznych stanowi duże uproszczenie. Z tego względu warto przyjrzeć się najważniejszym konstruktom psychologicznym, które mogą się istotnie wiązać z tatuowaniem ciała.

Psychologiczne funkcje tatuażu

Regulowanie emocji

Szaszkiewicz (1997) wskazuje, że funkcja psychologiczna jest jedną z wielu, które pełnią tatuaże, a w jej zakres wchodzi stanowanie o uczuciach. Świadczy to o tym, że tatuaż może stanowić próbę wyrażenia emocji na zewnątrz, przy użyciu swojego ciała. W badaniach Klonowskiej i in. (2017) wskazano, że u 28% osób badanych wykonanie tatuażu było motywowane potrzebą wyrażenia emocji. W tym przypadku warto rozpatrzyć myśl Favazzy (1996, 1998), który włączył tatuowanie ciała do grupy zachowań o charakterze autoagresywnym. Oczywiście ta myśl jest dużym uproszczeniem, ale wskazuje na ważny wymiar tatuażu, który może stanowić o tym, że poprzez tatuowanie ciała osoby mogą próbować ingerować we własne przeżycia, tak jak w przypadku samookaleczania.

Samookaleczanie może łagodzić napięcie w sytuacji, kiedy nie jest możliwe radzenie sobie z trudnymi emocjami, ale może również przywracać odczuwanie u osób, które nie mają dostępu do świata swoich przeżyć, jak w przypadku zjawiska dysocjacji (Mirucka, Sakson-Obada, 2013). Różnica między tatuowaniem ciała a samookaleczeniem polega jednak na tym, że tatuowanie nie jest uznawane społecznie ani klinicznie jako objaw psychopatologiczny, z kolei samookaleczanie poprzez nacinanie skóry czy przypalanie klasyfikuje się jako niepokojący objaw sugerujący zakłócenia w przeżywaniu. Powyższa hipoteza wymaga jednak badań, które pozwoliłyby ustalić, w jaki sposób tatuowanie mogłoby regulować doświadczanie emocji.

Wspólnym elementem dla samookaleczenia oraz tatuowania jest fakt, że obie czynności są oddziaływaniami skierowanymi na ciało, czyli integralną część Ja, która odgrywa istotną rolę w przetwarzaniu emocji (Damasio, 2000). Szczególną grupę, która reguluje swoje przeżycia poprzez uszkodzanie ciała, stanowią osoby z rozpoznaniem borderline (Popiel, 2021). W jednym z badań (Blay i in., 2023) wykazano częste występowanie modyfikacji ciała w tej populacji – piercing (70,69%), tatuaże (69,83%). Odkryto również, że istnieją związki między posiadaniem modyfikacji ciała a samookaleczeniami bez tendencji samobójczych. W badaniu tym wskazano również, że samookaleczenia korelowały głównie z pozycjami „samobójstwo i zachowania samouszkodzające” oraz „chroniczne poczucie pustki”, co odpowiada potrzebie regulacji napięcia bądź czucia czegokolwiek.

Należy mieć na uwadze badania przeprowadzone na dużej populacji ($N = 2043$) przez Stirn, Hinza i Brählera (2006), w których wykazano, że tatuowanie było znacząco skorelowane z postrzeganiem swojego zdrowia psychicznego jako obniżonego. W innym raporcie 27% osób z modyfikacjami ciała samookaleczało się w dzieciństwie (Stirn, Hinz, 2008), a uczestnicy wykorzystywani seksualnie twierdzili, że poprzez tatuowanie chcieli przezwyciężyć trudne doświadczenia (Stirn i in., 2011). Powyższe doniesienia naukowe mogą sugerować związek tatuowania z próbą regulowania trudnych emocji, co wymaga empirycznej weryfikacji.

Funkcja tożsamościowa

Inny ważny w kontekście tatuowania konstrukt psychologiczny stanowi tożsamość. Tatuaze w wymiarze tożsamościowym wspierają wyrażanie własnej indywidualności, kontrolowanie wyglądu, ekspresję własnego Ja – poglądów, zainteresowań czy wydarzeń biograficznych (Szaskiewicz, 1997; Armstrong i in., 2002; Wohlrab, Stahl, Kappeler, 2007). Badanie Mun, Janigo i Johnson (2012) wskazuje, że tatuaze ściśle wiążą się z self i świadczą o spójnym poczuciu tożsamości osób z tatuazami. Tożsamość stanowi rozległy znaczeniowo konstrukt, który wymaga większej eksploracji i wykazania konkretnych obszarów, w których spójność czy stabilizacja mogłaby być wykazywana. Dotąd niezbadanym, a ważnym obszarem wydaje się również tożsamość cielesna osób z tatuazami, która wiąże się z tożsamością osobową, zgodnie z przyjęciem założenia o jedności psychofizycznej człowieka (Damasio, 2000). Mirucka (2018) wykazała, że dojrzałe formy poczucia tożsamości cielesnej mają silny związek z tożsamością osobową (Pilarska, 2012). W tym kontekście ciekawa wydaje się refleksja Sullivan (2001) o tym, że tatuaze są reprezentacją wnętrza człowieka, co w zgodzie z koncepcjami psychodynamicznymi może świadczyć o projektowaniu przez tatuaz wewnętrznych charakterystyk osobowościowych.

Jabłońska i Mirucka (2023) badały młode dorosłe kobiety z tatuazami i wyodrębniły trzy specyficzne sposoby doświadczania ciała, które zostały wyróżnione na podstawie konstelacji psychicznych reprezentacji ciała: obrazu ciała, schematu ciała oraz poczucia ciała. Kobiety z tatuazami doświadczały swojego ciała w sposób: zintegrowany, niestabilny bądź zaburzony. Około 45% badanych doświadczało swojego ciała w sposób zintegrowany, co świadczy o posiadaniu głębokiego związku ze swoim ciałem i nieodrzucaaniem go. Autorki badania wskazują, że tatuaz może w tym przypadku pomagać w wyrażaniu siebie oraz wzmacnianiu spójności ja psychicznego z ja fizycznym. Kobiety z niestabilnym ja cielesnym posiadają trudność w akceptacji swojego wyglądu, a przez to nawiązaniu dobrej więzi ze swoim ciałem. Tatuaze u tej grupy kobiet mogą ukrywać „mankamenty” ciała. Grupa kobiet z zaburzonym ja cielesnym może mieć zniekształcony obraz swojego ciała i trudność w zintegrowaniu go ze swoim ja psychicznym. Tatuaz może być próbą przewyciężenia napięcia psychicznego, bądź próbą czucia ciała i uznania go jako części ja.

Powyższe wyniki wskazują, że tatuaze mogą istotnie wiązać się z tożsamością. Szczególnie interesujący w tym wypadku jest wymiar tożsamości cielesnej, która stanowi przestrzeń bezpośrednio dotkniętą przez tatuaz.

Funkcja estetyczna

Większość osób tatuujących swoje ciało deklaruje, że tatuaze pełnią dla nich funkcję estetyczną, co oznacza, że tatuaz ma poprawiać bądź ulepszać ich wi-

zerunek zewnętrzny. W badaniach Klonowskiej i in. (2017) 50% badanych wskazywało, że tatuaże ich uatrakcyjniają. Badacze, którzy dokonywali klasyfikacji motywów i funkcji, jakie pełnią tatuaże, również wymienili tę funkcję jako jedną z ważniejszych dla osób tatuujących się (Szaszkiewicz, 1997; Armstrong i in., 2002; Wohlrab, Stahl, Kappeler, 2007). Brakuje jednak badań, które wskazywałyby na różnice w zakresie wzmocnienia poczucia własnej atrakcyjności wśród kobiet i mężczyzn, ale również badań podłużnych, które wskazywałyby na trwałość efektu takiej interwencji. Do tej pory samoocena stanowiła jeden z najbardziej eksplorowanych obszarów badawczych. Część z badań wykazała, że posiadanie tatuaży wiąże się z obniżoną samooceną (Raspa, Cusack, 1990; Farrow, Schwartz, Vanderleeuw, 1991). Swami (2011) wykazał, że po wykonaniu tatuażu samoocena badanych wzrastała, jednak w przypadku kobiet, po trzech tygodniach od modyfikacji pojawił się niepokój społeczny związany z wyglądem, co może wiązać się z lękiem przed negatywną oceną społeczną. Istnieją również doniesienia świadczące o tym, że nie ma różnic w samoocenie osób z tatuażami i bez nich (Frederick, Bradley, 2000; Deschesnes, Fines, Demers, 2006). niespójność wyników utrudnia wyciąganie ogólnych wniosków dotyczących samooceny osób tatuujących się – po pierwsze, z powodu różnego rozumienia konstruktów samooceny; po drugie, ze względu na brak uwzględnienia ważnych zmiennych, takich jak czas wykonania tatuażu, obszar ciała pokryty tatuażem (procentowy udział tatuażu oraz partię ciała), ale również historia zdrowia psychicznego (Hicinbothem, Gonalves, Lester, 2006).

Podjmując kwestię estetyki, warto odwołać się również do terminów mody oraz nonkonformizmu, które są często używane w przypadku omawiania problematyki tatuażu. Część wyników wskazuje, że osoby z tatuażami są mniej konformistyczne (Forbes, 2001; Nathanson, Paulhus, Williams, 2006) niż te, które ich nie mają, jednak jednocześnie stwierdza się, że tatuowanie ciała jest modą (CBOS, 2017). Obie tezy wykluczają się, ponieważ uleganie modzie mówi raczej o konformizmie i podleganiu zachowaniom aprobowanym przez większość. W celu zrozumienia tej rozbieżności warto odwołać się do czasu. To, co było kiedyś rzadkie, mogło być rozumiane jako nonkonformistyczne, ponieważ tatuaże posiadała znacznie mniej osób niż dzisiaj, a osoby, które decydowały się na tatuaże, występowały niejako przeciwko konwenansom społecznym. Koniec XX w. wiązał się z powstawaniem większej liczby profesjonalnych salonów tatuażu (Ory, 2020), rozwojem mediów, w których pojawiali się idole posiadający tatuaże i piercing, przez co coraz więcej osób zaczęło ich naśladować. Tatuaż mógł kiedyś pełnić funkcję wyróżniającą, jednak obecnie zaczyna mieć coraz mniejsze znaczenie dla budowania odmienności i oryginalności. Powyższy wątek wskazuje, że tatuowanie jest zjawiskiem kulturowym, które musi być rozpatrywane z uwzględnieniem kontekstu społecznego i czasowego.

Tabela 1. Funkcje psychologiczne tatuażu

Funkcja psychologiczna tatuażu	
Regulacja emocji	<ul style="list-style-type: none"> – redukowanie przeżywanego napięcia – przywracanie odczuwania
Funkcja tożsamościowa	<ul style="list-style-type: none"> – wyrażanie swojej indywidualności – kontrolowanie własnego wyglądu – ukazywanie własnych poglądów, zainteresowań, istotnych wydarzeń biograficznych – wskazanie na przynależności do grup społecznych
Funkcja estetyczna	<ul style="list-style-type: none"> – zwiększanie własnej atrakcyjności – poprawa wyglądu (np. ukrycie blizn) – podążanie za modą

Źródło: opracowanie własne.

Podsumowanie

Na podstawie dostępnej literatury można stwierdzić, że tatuaże pełnią współcześnie głównie trzy psychologiczne funkcje: (1) mogą pomagać w regulowaniu emocji (obszar wymagający w dużym stopniu wzmocnienia danymi empirycznymi); (2) wspierają kształtowanie oraz stabilizację tożsamości oraz (3) ulepszają bądź poprawiają estetycznie wizerunek osób.

Dotychczasowe badania populacji osób z tatuażami wskazują, że większość z nich jest zdecydowanie bardziej skłonna do podejmowania zachowań ryzykownych, ma większą potrzebę doznań (Drews, Allison, Probst, 2000; Roberti, Storch, Bravata, 2004; Hong, Lee, 2017) oraz charakteryzuje się większym nonkonformizmem niż osoby bez tatuażu (Forbes, 2001; Nathanson, Paulhus, Williams, 2006). Część badań wykazała, że tatuowanie może wiązać się z występowaniem problemów natury psychicznej (Ferguson-Rayport, Griffith, Strauss, 1955; Raspa, Cusack, 1990; Manuel, Retzlaff, 2002), inne mówią o braku różnic między populacją osób z tatuażami i bez tatuażu (Swami i in., 2016).

Wciąż istnieje niewiele badań dotyczących zjawiska tatuowania ciała, które wskazywałyby na mechanizmy psychologiczne, które stoją za niniejszą praktyką, co wydaje się szczególnie ważne ze względu na powiększającą się populację osób z tatuażami oraz dużą wartość implikacyjną dla praktyki klinicznej.

Literatura cytowana

Armstrong, M.L., Owen, D.C., Roberts, A.E., Koch, J.R. (2002). College tattoos: More than skin deep. *Dermatology Nursing*, 14, 317–323.

- Atkinson, M., Young, K. (2001). Flesh journeys: Neo primitives and the contemporary rediscovery of radical body modification. *Deviant Behavior*, 22, 117–146, doi: 10.1080/016396201750065018
- Blay, M., Hasler, R., Nicastro, R., Pham, E., Weibel, S., Debbané, M., Perroud, N. (2023). Body modifications in borderline personality disorder patients: Prevalence rates, link with non-suicidal self-injury, and related psychopathology. *Borderline Personality Disorder Emotion Dysregulation*, 10(1), doi: 10.1186/s40479-023-00213-4
- Brooks, T.L., Woods, E.R., Knight, J.R., Shrier, L.A. (2003). Body modification and substance use in adolescents: Is there a link? *Journal of Adolescent Health*, 32, 44–49, doi: 10.1016/s1054-139x(02)00446-9
- Buhrich, N., Morris, G. (1982). Significance of tattoos in male psychiatric patients. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 16, 185–189, doi: 10.3109/00048678209159976
- Butcher, J.N., Graham, J.R., Tellegen, A., Kaemmer, B. (1989). *Manual for the restandardized Minnesota Multiphasic Personality Inventory: MMPI-2*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Carroll, S.T., Riffenburgh, R.H., Roberts, T.A., Myhre, E.B. (2002). Tattoos and body piercings as indicators of adolescent risk-taking behaviors. *Pediatrics*, 109, 1021–1027, doi: 10.1542/peds.109.6.1021
- CBOS (2017). *Moda na tatuaże. Komunikat z Badań, 113*. Warszawa.
- Cipolletta, S., Faccio, E., Berardi, S. (2010). Body piercing: Does it modify self-construction? A research with repertory grids. *Personal Construct Theory & Practice*, 7, 85–95.
- Craik, J. (1994). *The face of fashion: Cultural studies in fashion*. London–New York: Routledge.
- Damasio, A.R. (2000). *Tajemnica świadomości. Jak ciało i emocje współtworzą świadomość*, tłum. M. Karpiński. Poznań: Dom Wydawniczy Rebis.
- Deschesnes, M., Fines, P., Demers, S. (2006). Are tattooing and body piercing indicators of risk-taking behaviours among high school students? *Journal of Adolescence*, 29(3), 379–393, doi: 10.1016/j.adolescence.2005.06.001
- Deter-Wolf, A., Robitaille, B., Krutak, L., Galliot, S. (2016). The world's oldest tattoos. *Journal of Archaeological Science: Reports*, 5, 19–24, doi: 10.1016/j.jasrep.2015.11.007
- Drews, D.R., Allison, C.K., Probst, J.R. (2000). Behavioral and self-concept differences in tattooed and nontattooed college students. *Psychological Reports*, 86, 475–481, doi: 10.2466/pr0.2000.86.2.475
- Farrow, J.A., Schwartz, R.H., Vanderleeuw, J. (1991). Tattooing behavior in adolescence: A comparison study. *American Journal of Diseases of Children*, 145(2), 184, doi: 10.1001/archpedi.1991.02160020076021
- Favazza, A.R. (1996). *Bodies Under Siege. Self-Mutilation and Body Modification in Culture and Psychiatry*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Favazza, A.R. (1998). The coming of age of self-mutilation. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 186, 259–268, doi: 10.1097/00005053-199805000-00001

- Ferguson-Rayport, S.M., Griffith, R.M., Strauss, E.W. (1955). The psychiatric significance of tattoos. *Psychiatric Quarterly*, 29, 112–131, doi: 10.1007/BF01567443
- Fisher, J.A. (2002). Tattooing the body, marking culture. *Body & Society*, 8, 91–107, doi: 10.1177/1357034X02008004005
- Forbes, G.B. (2001). College students with tattoos and piercing: Motives, family experiences, personality factors and perception by others. *Psychological Reports*, 89, 744–786, doi: 10.2466/pr0.2001.89.3.774
- Frederick, C.M., Bradley, K.A. (2000). A different kind of normal? Psychological and motivational characteristics of young adult tattooers and body piercers. *North American Journal of Psychology*, 2, 379–391.
- Gittleson, N.L., Wallen, G.D.P., Dawson-Butterworth, K. (1969). The tattooed psychiatric patient. *British Journal of Psychiatry*, 115, 1249–1253, doi: 10.1192/bjp.115.528.1249
- Harry, B. (1987). Tattoos, body experience, and body image boundary among violent male offenders. *Bulletin of the American Academy of Psychiatry and Law*, 15, 171–178.
- Hicinbothem, J., Gonsalves, S., Lester, D. (2006). Body Modification and Suicidal Behavior. *Death Studies*, 30(4), 351–363, doi: 10.1080/07481180600553419
- Hong, B.K., Lee, H.Y. (2017). Self-esteem, propensity for sensation seeking, and risk behaviour among adults with tattoos and piercings. *Journal of Public Health Research*, 6, doi: 10.4081/jphr.2017.1107
- Howell, R.J., Payne, I.R., Roe, A.V. (1971). Differences among behavioral variables, personal characteristics, and personality scores of tattoos and non-tattooed prison inmates. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 8, 32–37.
- Jabłońska, K., Mirucka, B. (2023). Mental body representations of women with tattoos in emerging adulthood — a cluster analysis. *Archives of Women's Mental Health*, 26, 473–483, doi: 10.1007/s00737-023-01326-z
- Jelski, A. (1993). *Tatuaż*. Warszawa: Alfa.
- Kertzman, S., Kagan, A., Hegedish, O., Lapidus, R., Weizman, A. (2019). Do young women with tattoos have lower self-esteem and body image than their peers without tattoos? A non-verbal repertory grid technique approach. *PLOS ONE*, 14, 1–15, doi: 10.1371/journal.pone.0206411
- Kim, J.J. (1991). A cultural psychiatric study on tattoos of young Korean males. *Yonsei Medical Journal*, 32, 255–262, doi: 10.3349/ymj.1991.32.3.255
- Kjeldgaard, D., Bengtsson, A. (2005). Consuming the fashion tattoo. *Advances in Consumer Research*, 32, 172–177.
- Klonowska, J., Wiciński, M., Żak, J., Wołkowiecki, M. (2017). Historyczne i współczesne społeczno-kulturowe funkcje tatuażu. *Kosmetologia Estetyczna*, 5, 513–520.
- Kosut, M. (2006). An ironic fad: The commodification and consumption of tattoos. *The Journal of Popular Culture*, 39, 1035–1048, doi: 10.1111/j.15405931.2006.00333.x
- Liu, C.M., Lester, D. (2012). Body modification sites and abuse history. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 21, 19–30, doi: 10.1080/10926771.2012.630340

- Manuel, L., Retzlaff, P.D. (2002). Psychopathology and tattooing among prisoners. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 46, 522–531, doi: 10.1177/030662402236738
- Mirucka, B., Sakson-Obada, O. (2013). *Ja cielesne. Od normy do zaburzeń*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Mirucka, B. (2018). *Podmiot ucieleśniony. Psychologiczna analiza reprezentacji ciała i tożsamości cielesnej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Mun, J.M., Janigo, K.A., Johnson, K.K.P. (2012). Tattoo and the Self. *Clothing and Textiles Research Journal*, 30, 134–148, doi: 10.1177/0887302X12449200
- Nathanson, C., Paulhus, D.L., Williams, K.M. (2006). Personality and misconduct correlates of body modification and other cultural deviance markers. *Journal of Research in Personality*, 40, 779–802, doi: 10.1016/j.jrp.2005.09.002
- Ory, P. (2020). Ciało zwyczajne. W: J. Courtine (red.), *Historia ciała. Różne spojrzenia. Wiek XX* (t. 3, s. 119–149). Gdańsk: Słowo/Obraz Terytoria.
- Pilarska, A. (2012). Wielowymiarowy Kwestionariusz Tożsamości. W: W.J. Pałuchowski, A. Bujacz, P. Haładziński, L. Kaczmarek (red.), *Nowoczesne metody badawcze w psychologii* (s. 167–188). Poznań: Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.
- Pitts, V. (2000). Visibly queer: Body technologies and sexual politics. *The Sociological Quarterly*, 41, 443–463, doi: 10.1111/j.1533-8525.2000.tb00087.x
- Popiel, A. (2021). Borderline personality disorder – current psychotherapy guidelines. *Psychiatria i Psychologia Kliniczna*, 21, 36–44, doi: 10.15557/PiPK.2021.0004
- Raspa, R.F., Cusack, J. (1990). Psychiatric implications of tattoos. *American Family Physician*, 41, 1481–1486.
- Roberti, J.W., Storch, E.A., Bravata, E. (2004). Sensation seeking, exposure to psychosocial stressors, and body modifications in a college population. *Personality and Individual Differences*, 37, 1167–1177, doi: 10.1016/j.paid.2003.11.020
- Roberts, T.A., Ryan, S.A. (2002). Tattooing and high-risk behavior in adolescents. *Pediatrics*, 110, 1058–1063, doi: 10.1542/peds.110.6.1058
- Samadelli, M., Melis, M., Miccoli, M., Egarter Vigl, E., Zink, A.R. (2015). Complete Mapping of the Tattoos of the 5300 year-old Tyrolean Iceman. *Journal of Cultural Heritage*, 16, 753–758, doi: 10.1016/j.culher.2014.12.005
- Snopek, M. (2018). *Tatuaż. Element współczesnej kultury*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Stirn, A., Hinz, A. (2008). Tattoos, body piercings, and self-injury: Is there a connection? Investigations on a core group of participants practicing body modification. *Psychotherapy Research*, 18, 326–333, doi: 10.1080/10503300701506938
- Stirn, A., Hinz, A., Brähler, E. (2006). Prevalence of tattooing and body piercing in Germany and perception of health, mental disorders, and sensation seeking among tattooed and bodypierced individuals. *Journal of Psychosomatic Research*, 60, 531–534, doi: 10.1016/j.jpsychores.2005.09.002
- Stirn, A., Möller, J. (2013). Tattoo und Piercing Zwischen Autoaggression und Coping. *Haut*, 1, 10–13.

- Stirn, A., Oddo, S., Peregrinova, L., Philipp, S., Hinz, A. (2011). Motivations for body piercings and tattoos – the role of sexual abuse and the frequency of body modifications. *Psychiatry Research*, 190, 359–363, doi: 10.1016/j.psychres.2011.06.001
- Swami, V. (2011). Marked for life? A prospective study of tattoos on appearance anxiety and dissatisfaction, perceptions of uniqueness, and self-esteem. *Body image*, 8, 237–244, doi: 10.1016/j.bodyim.2011.04.005
- Swami, V., Gaughan, H., Tran, U.S., Kuhlmann, T., Stieger, S., Voracek, M. (2015). Are tattooed adults really more aggressive and rebellious than those without tattoos? *Body Image*, 15, 149–152, doi: 10.1016/j.bodyim.2015.09.001
- Swami, V., Tran, U.S., Kuhlmann, T., Stieger, S., Gaughan, H., Voracek, M. (2016). More similar than different: Tattooed adults are only slightly more impulsive and willing to take risks than Non-tattooed adults. *Personality and Individual Differences*, 88, 40–44, doi: 10.1016/j.paid.2015.08.054
- Szaszkiewicz, M. (1997). *Tajemnice grypsarki*. Kraków: Wydawnictwo Instytutu Ekspertyz Sądowych.
- Taylor, A.J.W. (1968). A search among Borstal girls for the psychological and social significance of their tattoos. *The British Journal of Criminology*, 8(2), 170–185, doi: 10.1093/oxfordjournals.bjc.a049125
- Wohlrab, S., Stahl, J., Kappeler, P.M. (2007). Modifying the body: Motivations for getting tattooed and pierced. *Body Image*, 4, 87–95, doi: 10.1016/j.bodyim.2006.12.001

Streszczenie. Tatuowanie to obecnie jedna z najpopularniejszych form modyfikowania ciała. Polega na wprowadzaniu pod skórę pigmentu według określonego wcześniej wzoru. Zabieg ten stanowi o znaczącej ingerencji we własną skórę, co wydaje się nieobojętne dla świata psychicznego jednostki. Przez wiele lat badania psychologiczne nad populacją osób z tatuażami skupiały się na poszukiwaniu związków między tatuowaniem a występowaniem psychopatologii. Współcześnie podkreśla się pozytywne znaczenie tatuaży i dowodzi się, że nie świadczą one o deficytach psychicznych jednostki. Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie dotychczasowego rozumienia zjawiska tatuowania oraz zaproponowanie współczesnych funkcji psychologicznych, które mogą pełnić tatuaże.

Słowa kluczowe: tatuaż, ciało, funkcje psychologiczne tatuażu, zdrowie psychiczne

Data wpłynięcia: 9.07.2022

Data wpłynięcia po poprawkach: 12.11.2022

Data zatwierdzenia tekstu do druku: 15.12.2022